

VATAS-POSTI

Vatasten sukuseura ry

Jäsenlehti n:o 28, syksy 2024

Lasten sivu s. 2

Lapsuuden ja nuoruuden muistoja s. 5

Kyläkauppiaana Uskalissa s. 9

Anssi Saura: Ukonhattu s. 15

Lasten sivu!

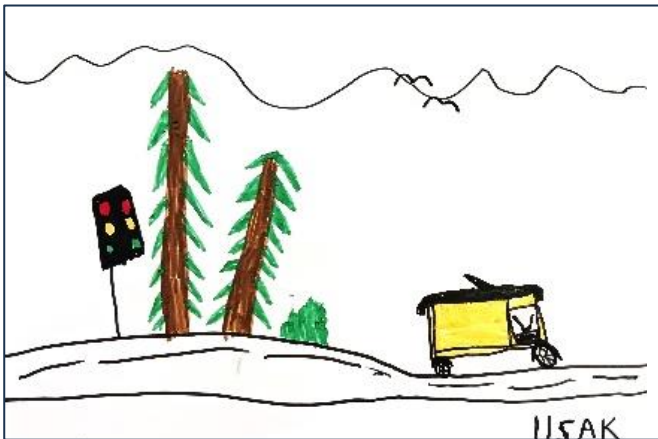
Lasten sivulla julkaistaan tällä kertaa kolmen nuoren taitajan piirrokset.

Kuvan Kapybarasta on piirtänyt yhdeksänvuotias **Eeva**. Hän on kuvataideharrastaja, joka käy isosiskonsa Ullan innoittamana taidekerhossa harjoittamassa taitojaan.

Yhdeksänvuotiaan **Vainön** piirros kuvaa Supersormia. Aiheen piirrokseen on Väinö saanut kirjasarjasta Maailman paras puumaja, jonka innokas lukija hän on.

Tämänkertaisista taiteilijoista nuorin on kuusivuotias **Iisak**, joka on nuoresta iästään huolimatta innokas sarjakuvien piirtäjä. Tämän kuvan aiheena on liikennevaloista pois kiitävä auto.

Lasten sivulle voi toimittaa aineistoa osoitteella esko.vatanen@gmail.com

VATAS-POSTI

Lehteä toimittaa:

Vatasten sukuseuran tiedotusryhmä: Jukka Hirvonen, Aino Kurvinen, Anneli Myller, Anneli Saarinen, Kari Vatanen ja Esko Vatanen (vastaava).

Painopaikka: Saimaprint Oy

Kansien kuvat:

Jukka Hirvonen, etukansi Syksyinen Vuoksi Imatralla ja takakansi Syksyinen kuu.

Puheenjohtajan terveiset:

Aika on nyt, eikä viidestoista päivä!

On vuosi siitä, kun tapasimme Lahden sukkokoukussa. Tapaamisen jälkeen on aina niin innokas tarttumaan suvun tutkimiseen entistä paremmin. Päätää tehdä sitä ja tätä, mutta sitten taas huomaa, että aika on kulunut ja lupaukset ovat unohtuneet. Mihin se aika oikein rientää? Miksi on niin paljon mukavampi ottaa se sukankudin esille kuin tietokone tai puhelin?

Olen vuoden taas vanhempi. Kaikki sukulaisenikin vanhenevat. Pitäisikö nyt viimein ottaa sille isotdille tai serkulle se puhelu? Kysellä kuulumisia, kysellä häneltä muistoja lapsuudestaan jne. Tietenkin parasta olisi kyläily ja tapaaminen. Katsella yhdessä vanhoja kuvia ja muistella sukua. Moni vanhus olisi tyytyväinen, kun saisi kertoa lapsuutensa tapahtumia. Ne ovat aarteita, jotka pitäisi saada muistiin seuraaville sukupolville. Olisiko niistä aineistoksi jopa sukukirjaan? Meillä kaikilla on varmasti asioita ja kysymyksiä, joihin haluaisimme saada vastauksia. Yhtä tärkeää on laittaa oman lapsuutensa muistot paperille, järjestellä valokuvat ja kirjoittaa taakse, kuka kukin on. Eikö juuri pimenevät illat ja kylmät talvipäivät olisi parhaita käyttää siistiin sisätyöhön? Olisiko aika toimia? ”Sen aika on nyt eikä viidestoista päivä”, sanoi äitini aikoinaan.

Sukuseuramme hallitus ja sukutukijat pidimme syyskuussa kokouksen ajankohtaisista asioista. Totesimme, että vielä on pitkä matka siihen, että saamme seuraavan sukukirjan painettua. Suurin syy on, jo ennenkin todettu elävien sukulaisten antama lupa tietojensa julkaisemiseen. Kaikilta yli 18-vuotiailta pitää saada henkilökohtainen lupa. Meillä on kotisivulla sähköinen kaavake, jonka avulla se käy helposti. Aiheesta enemmän sivulla 4.

Toinen keskustelun aihe oli ensi vuonna järjestettävät sukujuhlat. Miten ja missä toteutetaan? Lahdessa tuli toiveita, että juhlien yhteydessä olisi muutenkin ajanvietettä, missä voisi vapaammissa merkeissä tutustua sukulaisiin. Onko sinulla ideoita? Laitapa sähköpostia tai tekstiviestiä vaikka minulle tai

sihteerille. Muuten, meille hallituksen jäsenille voi viestitellä ihan kaikista mieltä askarruttavista asioista. Yhteystiedot löytyvät osoitteesta vataset.fi. Facebookiin voi myös kirjoitella Vatasten sukuseuran sivulle. Vaikka, että millainen sää on tänään Tuupovaarassa. Tehdään niistä sivuista kotoisen oloiset. Niidenkin kautta tutustumme toisiimme!

Sukututkija Ari Kolehmainen, joka on tutkinut pyynnöstämme myös Vatasten alkuvaiheita, on aloittanut Savon suvut -projektin. Hänen aikomuksensa on saada kaikista Savon suvuista DNA-näytteiden avulla kartoitettua sukujen yhteiset juuret ja alkulähteet. Tutkimus on pakostikin laajentunut myös pohjoiskarjalaisiin sukuihin, koska suvut risteävät niin paljon keskenään. Me Vataset taidamme olla kuitenkin niitä ensimmäisiä sukuja, joita Savo on tullut. Sen Kolehmainen on jo aikaisemmin todennut, mutta mielenkiintoista on seurata, mihin tutkimus johtaa Vatasten osalta.

Ensimmäiset kurkiaurojen törähdykset olen jo kuulut. Pelloille kerääntyy myös joutsenia ja hanhia. Se on taas se haikea hetki, jolloin tippa silmässä haiskuttaa lähtijöille ja toivottaa turvallista matkaa ja tervetuloa takaisin. Kurkien huudoissa on jotain niin syvälle sieluun menevää ja alkukantaista.

Kun ensi kevät koittaa, olemme taas selviytyneet kylmästä talvesta. Emme vielä tiedä, minkälainen on ensi talven sää. Tuleeko lunta tuvan täydeltä, ahkeroiko lumikola joka päivä vai saako se nojailla rauhassa puuvajan seinään? Sinulle toivon mielenkiintoa suvun asioihin ja ehkä niihin tapaamisiin sukulaisten kanssa. Ennen kaikkea toivon lämpimiä ja leppoisia hetkiä, rauhallista joulunaikaa ja tunnelmointia. Sytytetään kynttilä pöydälle ja laitetaan villasukat jalkaan!

Anneli Saarinen

Ajasta ikuisuuteen:

Vatasten sukuseura kunnioittaa joukostamme poistuneiden muistoa ja ottaa osaa omaisten suruun

Kalevi Henrik Vatanen syntynyt 18.2.1941 ja kuoli 1.8.2024
Hän kuului Kiihtelysvaaran Heinävaaran sukuhaaraan.

Sakari Vatanen syntynyt 27.5.1946 ja kuoli 27.3.2024 Tuupovaarassa.

Tärkeää asiaa henkilötietolomakkeesta!

Sukuseuran tarkoitus on kerätä mahdollisimman kattavasti Vatasten sukuun kuuluvien tiedot sukutukimusta varten. Tarkoitus on myös painaa sukukirja ”Vataset II”, mikä on edellisen sukukirjan jatko-osa. Tähän kirjaan tulee myös vielä elossa olevien tietoja. Jotta ne voidaan nykyisen tietosuojalain mukaan painaa kirjaan, **tarvitaan jokaiselta yli 18-vuotiaalta oma henkilökohtainen lomake, jossa hän antaa luvan tietojensa käyttöön.** Myös kaikille 12-17-vuotiaille lapsille on annettava tieto hänen tietojensa käytöstä. Tämä jää huoltajan tehtäväksi.

Huom! Jos olet antanut perheesi tiedot kauan sitten, on tilanne voinut muuttua: Lapset tulleet täysi-ikäiseksi, lapsia syntynyt lisää jne. Vanhassa kaavakkeessa ei ollut erillistä allekirjoituskohtaa puolisolle. Siksi myös **aiemmin perhetietonsa antaneiden puolisoilta vaaditaan erillinen allekirjoitus.**

Tämä käy helpoiten **sähköisellä lomakkeella**, mikä löytyy kotisivujen yläpalkista kohdasta ”perhetietolomake”. Sukuseuran kotisivujen osoite on vataset.fi .

Myös perinteisen paperilomakkeen voi halutessaan täyttää ja lähettää sukutukijoillemme.

Sukuseura ei käytä henkilön tietoja muuhun kuin sukututkimukseen!

Muista ilmoittaa muutostasi

Jos muutat, niin muistathan ilmoittaa uuden osoitteesi yhdistyksen sihteeri Pekka K. Vataselle sähköpostilla pekka.k.vatanen@viestilinja.fi .

Näin varmistat yhdistyksen postin kulkemisen suoraan kotiisi.

Vataset sähköisessä mediassa

Vatasten sukuseuran kotisivut ovat osoitteessa: vataset.fi ja

Vatasten sukuseuran Facebook-ryhmä: <https://www.facebook.com/groups/vatastensukuseura/>.

Kotisivuilla ovat arkistoituina mm. Vatas-Postit ja Facebook-sivuilla on mm. sukututkijoiden ajankohtaisia päivityksiä.

Vinkkaa aihe tai uutinen Vatas-Postiin!

Kerro millaisia aiheita haluaisit lukea Vatas – postista. Tai kerro sukua koskevista uutisista tai tapahtumista. Vinkit ja ehdotukset aiheiksi voi lähettää sähköpostilla osoitteeseen esko.vatanen@gmail.com .

Lapsuuden ja nuoruuden muistoja sisarten elämästä

Raija Koivisto muistelee yhteistä lapsuuttaan ja nuoruuttaan jo edesmenneen sisarensa **Tuula Kinnusen** kanssa Lahdessa, Lohjalla ja laajemminkin. Näiden muisteluiden myötä jatkuu lehtemme kaivattu kirjoitusten sarja eri sukuhaarojen elämän vaiheista.

Teksti Raija Koivisto, kuvat kirjoittajan kotiarkisto

Vanhempamme, **Bertta os. Saarinen** ja **Veikko Vatanen** menivät naimisiin sodan aikana, ja koti perustettiin Lahteen. Se oli luonnollinen ja ainoa mahdollinen paikka, koska isällä ei ollut enää kotia Liperissä. Isän äiti oli kuollut syksyllä 1939 ja isä helmikuussa 1940.

Äitimme perhe oli muuttanut 1920-luvun loppupuolella Lahteen Sysmästä. Äidinäitimme ja -isämme olivat sukujuuriltaan umpihämäläisiä. Kirkonkirjojen mukaan kummankin suku oli asunut aina Sysmässä tai Hartolassa. Tuula on selvittänyt myös heidän sukupuunsa melko pitkälle 1750-luvun puoliväliin.

Perheeseemme syntyi kolme lasta neljän vuoden ja kahden kuukauden aikana. Tuula oli keskimäinen, vuoden ja kaksi kuukautta nuorempi kuin minä, **Matti** oli kuopus.

Me tunsimme olevamme hämäläisiä ja lahtelaisia. Tiesimme toki, että isällä oli sisaruksia ja meillä serkkuja ainakin Joensuussa ja Kuopiossa.

Lapsuus Lahdessa

Varhaislapsuutemme ja pari ensimmäistä kouluvuotta kotimme oli Tapanilassa, joka oli ja on Lahden lähiö. Muistan kotikatamme Paimenpolun ja myös kaikki muut kolme katua, jotka olivat siellä. Asevelikatu oli yksi näistä kaduista. Kymmeniä vuosia myöhemmin, kun satuin muistelemaan niitä maisemia, ymmärsin vasta nimen sisällön.

Tyttäret äiti Bertan sylissä vuodelta 1946, Tuula (vas) on alle vuoden ikäinen ja minä 1v 2kk vanhempi.

Me saimme kasvaa aika vapaina, ihan jo senkin takia, että äidillä oli paljon työtä. Talo, jossa asuimme, oli puulämmitteinen, polttopuut tulivat ainakin välillä halkoina, kylmä vesi tuli sisälle. Putket jäättyivät usein talvella. Lumet oli myös luotava. Äiti teki itse kaikki vaatteemme, myös omansa, käänsi myös isän paidan kaulukset. Äiti yritti välillä olla töissä. Meitä lapsia saatiin hoitamaan vuorollaan

kolme sisarentytärtä, yksi äidin, kaksi isän puolelta.

Asiat, jotka meiltä lapsilta olivat ehdottomasti kiellettyjä, liittyivät turvallisuuteen. Jos näitä ei noudatettu, siitä seurasi risuja. Kiellettyjä kohteita olivat järvelle tai sorakuopille meno ja tulitikkuihin koskeminen. Olin varmaan noin viisivuotias, kun aurinkoisena kevättalven päivänä nähtiin lapsilauma kaukana Vesijärven jäällä. Jäät olivat jo hyvin heikot. Paikalle kii-ruhtaneet ihmiset eivät voineet mennä hake-maan lapsia eivätkä uskaltaneet uhkailla ran-gaistuksilla. Jotenkin lauma saatiin kuitenkin palaamaan rantaan. Luulen, että meitä noin vii-sivuotiaita oli mukana joku muukin kuin minä. Meillä kotona minä olin pääsyyllinen, koska olin vanhempi kuin Tuula. Sain vitsaa ensim-mäisenä. Pelkkä fyysinen rangaistus ei riittä-nyt. Piti myös pyytää anteeksi. Se oli vaikeaa aina minun tapauksessani. Kun Tuulan vuoro tuli, hän oli kadonnut.

*Joulunviettoa perheen kesken vuonna 1957. Ku-
vassa vasemmalta isä Veikko, Matti, Tuula, ja äiti
Bertta, sekä Raija.*

Tuulaa etsittiin muutama tunti. Isäkin oli tullut jo kotiin töistä. Vanhemmat olivat jo kovasti huolissaan. Tuula löytyi liiteristä jostain ahtaasta paikasta. Hänet houkuteltiin sieltä lupaa-malla, ettei tule vitsaa. Äiti on kertonut tämän Tuulalle ja minulle vuosia myöhemmin. En jäänyt seuraamaan asian jatkokäsittelyä. Muis-telen, että tämä olisi ollut viimeinen kerta, kun

tarvittiin vitsaa. Matti oli kai paljon helpompi lapsena, kun en muista, että hän olisi milloin-kaan saanut vitsaa. En ole kyllä kysynyt Ma-tilta asiaa.

Kasvatusneuvoja kansan suusta

Kuulimme paljon lapsuudessamme vanhan kansan suussa kulkevia kasvatusneuvoja. Esi-merkiksi ”Joka kuritta kasvaa, se kunniaa kuolee”, ”Reki varsan vaalii”, ”Parempi virsta väärää kuin vaaksa vaaraa”. Pahin asia mikä saattoi seurata leväperäisestä kasvatuksesta oli, että lapsista tuli työtä vieroksuvia.

Tuula oli luonteeltaan hyvin tottelevainen, so-vitteleva ja antelias. Minä taas seikkailunhalui-nen tai huonomuistinen. Jostain syystä halusin myös koetella rajojani äidin kanssa väittelystä. Tuula oli aina valmis luopumaan, sovinnon ta-kia, kun tuliaisena saadun karkkipussin jako kolmeen ei mennyt tasan. Tai kun vanhemmat olivat piipahtaneet naapuriin kylään ja meitä

oli kielletty menemästä enää ulos, minä saatoin ilmoittaa meneväni ulos omalla vastuullani. Matti oitis ilmoitti myös menevänsä ulos omalla vastuullaan. Matti ei ollen-kaan hyväksynyt minun vanhem-pana sisarenaan itselleni ottamia etuoikeuksia.

Tästä Tapanilan ajasta muistan iha-nat lauantai-illat, kun koti oli sii-vottu, käyty saunassa ja asetuttiin kuuntelemaan radiosta ehtookelloja ja ”lauantain toivottuja”. Odotin aina kiihke-ästi Nekalan lapsikuoron ”Kesäillan valssia”, Toinen ikuinen suosikkini, vähän myöhem-mältä ajalta oli Miliza Korjuksen ”Warum”. Konsertin loppupuolella tuli kevyempi mu-siikki. Silloin matto pantiin välillä kasaan, äiti ja isä tanssivat. Isä myös tanssitti meitä tyttöjä. Isä oli myös erinomainen tarinankertoja. Hä-nellä oli loputon varasto kansantarinoita ke-

tusta ja korpista sekä Kuikka-Koposesta. Kaikkiin tarinoihin liittyi jokin opetus. Isän kainalossa molemmilla puolilla kuuntelimme iltasatuna näitä tarinoita. Tapanilassa vietettiin perinteiden mukaista laskiaista. Potkukelkat oli koottu roikaksi ja annettiin mennä. Huudettiin: Pitkiä pellavia!

Omat ystävät ja leikkimme

Varhaislapsuuden ja sitä seuraavan vaiheen aikana, ennen teinivuosia, meillä kummallakin oli omat ystävämme ja leikkimme. Tuula viipyi kauan satumailmassaan, leikki nukeillaan ja unelmoi prinsessoista ja prinsseistä. Minä hiihtelin ja harrastin ulkoleikkejä enemmän, niinpä minulle sattui kaikenlaisia haavereita. Jäin kerran polkupyörän alle matkalla kouluun. Nousin ylös ojasta ja jatkoin matkaani. Opettaja tuli hädissään luokkaan ja kysyi, että kuka on jäänyt auton alle.

Sitten muutimme keskikaupungille, Lahdenkadulle. Vanhemmat ostivat aravaosakkeen. Meillä oli siellä kylpyamme. Se oli ihanaa vaikka aluksi sai lämmintä vettä pari tuntia muutamana päivänä.

Jatkoimme Tuulan kanssa pyhäkoulua, jonka olimme aloittaneet jo Tapanilassa. Liityimme seurakunnan tyttökerhoon. Kerhomme nimi oli Sinivuokot. Olimme innokkaita kerholaisia. Olimme aina valmiita myymään tyttökerhon hyväksi merkkejä. Olimme kai aika hyviä myyjiä, koska molemmat saimme palkinnoksi ainakin parina vuonna pienet nahkakantiset virsikirjat omistuskirjoituksin varustettuina.

Olimme innokkaita esiintyjiä sekä kerhon että pyhäkoulun tilaisuuksissa. Lauoimme yhdessä. Jossain kerhon joulujuhlassa meidän piti esittää ”Heinillä härkien kaukalon”. Tuula oli se, joka pysyi vireessä, minä jos minulla oli tuki vieressä. En tiedä mitä tapahtui, mutta Tuulasta ei lähtenyt pihaustakaan. Jouduin laulamaan yksin koko laulun. Kuulin itse, että ei

mennyt hyvin. Siihen loppui minun esiintymiseni. Aina, kun Tuula kuuli tämä laulun, jos minä olin seurassa, hän ei voinut pidättää naurua.

Raija ja Tuula Vatanen Tapanilassa vuonna 1949

Kyllä nurmeksilla pärjää!

Lahden keskustassa asuessamme innostuimme hiihtämisestä ja luistelusta. Elettiin kansanhihdon hurmiossa. Hiihtomajalle hiihdettiin joka sunnuntai. Palkkiona lasillinen kuumaa mehua. Koulussa luisteltiin. Piti hankkia luistimet. Meille sanottiin, että kyllä nurmeksilla pärjää. Äitikin oli nuorena luistellut nurmeksilla. Meidän riemulla ei ollut rajoja, kun saimme suurena yllätyksenä joululahjaksi kauloluistimet. Joulupäivän aamulla aikaisin olimme tyhjällä luistinradalla luistelemassa.

Näihin aikoihin meidän piti opetella villasukkien parsimista korin pohjaparsinnalla ja pieneltä osin osallistua viikkosiivoukseen. Aluksi

meidän siivoushommamme edistyvät hitaasti. Tuula sanoi, että laiskoja kun oltiin, niin kaikki piti tehdä aina uudelleen. Äiti ei hyväksynyt huonoa työtä.

Vuonna 1959 muutimme Lohjalle. Tuula aloitti siellä oppikoulun. Minä olin käynyt Lahden yhteiskoulua jo pari vuotta. Tuula sujahti helposti lohjalaisten joukkoon. Paikalliseen murteeseen oli hieman tottumista. Myöhemmin kun Tuula opiskeli äidinkieltä ja kotimaista kirjallisuutta kuulin, että Lohjan murre on ns. siirtymämurre länsi- ja itämurteiden välillä.

Tyttökerhon tilalle partio ja teinikunta

Lohjalla aloitimme soitto-opinnot ja löysimme kirjat. Tyttökerhon tilalle tuli partio ja teinikunta molemmille. Partioura ei lähtenyt lentoon. Minulle jäi partionimi elämään, joka toimii edelleen sen aikaisten ystävien kesken. Pianonsoitto riitti auttamaan tyttäreni niin ikään lyhyen soittouran kannustamiseen. Tuulakin jätti jossain vaihetta elämänsä pianonsoiton, mutta parina viimeisenä elämänsä vuonna, hän elvytti vanhoja taitojaan ja opeteli jopa uusia kappaleita. Ollessamme kolmeneljätoistavuotiaita, lukuvimmamme oli niin suuri, että se syrjäytti ulkoilmaharrastukset muutamaksi vuodeksi. Lauantaina koulusta päästyämme suuntasimme suoraan kirjastoon. Kaunokirjallisuuden lukemiseen meni niin paljon aikaa, että meiltä kiellettiin viikolla kirjojen haku. Rituaaleihimme kuului mennä kahdestaan naisten saunaan lauantai-iltapäivänä, sen jälkeen upposimme kirjallisuuteen. Ennen kuin olimme tarttuneet Waltarin Sinuheen, tunsimme Kaptahin, joka varasti vain kohtuullisesti. Äiti oli kertonut kiinnostavista henkilöhamoista.

Murrosikä oli Tuulalle vaikea. Meistä tuli sinä aikana läheiset. Lukioaikaisiin kasvattaviin

kokemuksiin kuuluu myös kesätyöt Englannissa. Ollessaan kahdeksannella luokalla Tuula välillä tuli luokseni viettämään lauantai-iltaa. Lainasin ylioppilaskorttini Bottaan tutustumiseen. Kun Tuula aloitti suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden opinnot Helsingin yliopistossa, vanhempamme ostivat meille Kruununhaasta tilavan yksiön opiskeluasunoksi. Kaksi ensimmäistä opiskeluvuottani olin asunut alivuokralaisena. Puolitoista vuotta asuimme yhdessä, sitten menin naimisiin ja muutin viereiseen taloon. Samassa huoneessa luimme puoli vuotta. Emme voineet lukea yhdessä, koska Tuulan ohjelmaan kuului paljon romaanien lukemista. Vähän väliä Tuula sanoi:” Kuules tätä” Kerran hän luki otteen Teuvo Pakkalan Elsasta. Me itkimme molemmat. Tuula joutui sattumalta urapolulleen. Hän oli ilmoittanut, että vuoden kuluttua, hän pyrkii uudelleen lukemaan englantilasta filologiaa. Ei hän enää vuoden kuluttua halunnut. Lopputulemana hänen ammatistaan voin vain todeta, etten tunne ketään, joka olisi niin tyytyväinen ammattiinsa. Hän rakasti työtään. Hän tunsikin olevansa oikeassa paikassa opettamassa yläasteella murrosikäisiä .

Tuulan entinen oppilas runoilija, toimittaja **Arno Kotro**, yksi Tuula Kinnusen muistokirjoituksen laatijoista, on useaan otteeseen muistellut julkisuudessa Tuulaa lämmöllä opettajana ja kasvattajana.

Tuula (vas) ja Raija. Kuva on vuoden 1990 heinäkuulta.

Kyläkauppiaana Vatasten Uskalissa

Uskalin Vatasista nimensä kirjoitti suurimmalla **Osmo Vatanen**. Nimittäin kaupansa seinään, kirjoitti sanomalehti Karjalainen vuonna 1988. Kylää voidaan pitää Vatasten Tuupovaaran-Tohmajärven sukuhaaran kotina. sillä ensimmäisen Vatasen arvioidaan astuneen Uskalin maisemiin jo 1600-luvun loppupuolella. Uskalin **Pekka Vatanen**, jonka on arvioitu olevan Rantasalmen Vatasten sukua, on ensimmäisen kerran mainittu vuoden 1681 arvioveroluettelossa. Vataset olivat syntyväistä sukua, sillä Uskalista tuli vahvasti Vatasten asuttama kylä.

Uskalin kylä sijaitsee Joensuusta kaakkoon noin 60 kilometrin päässä. Kylässä elää nykyisin 30 taloutta, joissa asuu noin 60 ihmistä. Kylällä on kunniakas historia, siellä on ollut asutusta jo 1500-luvulta alkaen. Kylä on kuulunut aikojen saatossa Tohmajärven, Kiihtelysvaaran ja Tuupovaaran vaikutusalueeseen. Kuuluu vieläkin. Vaikka kunnat ovat liittyneet Joensuun kaupunkiin vuoden 2005 alusta.

Vatanen – kyläkauppa

Tarinamme alkaa runsaat 200 vuotta myöhemmin 11.12.1913, jolloin syntyi **Tauno Vatanen**. Hänestä tuli myöhemmin, vuonna 1957, Uskalin kyläkauppia. Vartuttuaan Tauno Vatanen tienasi elantonsa sen ajan mukaisesti maa- ja metsätaloudessa, kunnes ryhtyi kauppiaksi. Toki hän jatkoi sen ohella pientilansa hoitoa, karjaakin oli kotitarpeiksi ja vähän ylikin.

Kaupassa sen aloittamisesta lähtien mukana touhunnut vuonna 1950 syntynyt poika Osmo Vatanen muistelee isänsä havainneen Uskalin kylällä olleen tarvetta uudelle kaupalle 1950-luvulla, kun kylän asukasmäärä oli nopeasti lisääntynyt kahdesta syystä. ”Vihtakosken voimalaitostyömaa oli 1950 – luvun alussa tuonut uutta väkeä sen rakennustöihin ja myös pysyvämmiin voimalaitokselle sen valmistuttua vuonna 1952. Tuolloin elettiin myös suurten ikäluokkien aikaa, perheet olivat lapsirikkaita. Suurimmissa perheissä saattoi olla yhdeksän

lasta. Kyläkoulunkin oppilasmäärä oli sadan lapsen hujakoilla.”

Uskalissa oli tuolloin toki muitakin kauppia. Toinen yksityinen kauppa, jota piti Myller-niminen kauppias ja kylän Jänisjoen länsipuolella oli kolmas kauppa. Osuuskauppakin oli, kuten myös pankkitoimintaa ja kuten silloin oli tapana, myös postipalvelut löytyivät kylältä. Lienee siis vaatinut rohkeutta perustaa vielä yksi kauppa lisää.

Tauno oli kuitenkin havainnut riittävät perusteet kaupan perustamiselle. Osmo kertoo, että ”isä oli havainnut metsätöissä kiertäessään, että metsätyömiehet ja heidän kämppänsä olivat vailla palveluita”. Kaupan perustettuaan Tauno toimittikin kahdelle Uskalin liepeillä olleelle tukkikämpälle tarvikkeita sekä kämppien keittiöiden että työntekijöiden, jätkien, tarpeisiin. ”Jätkille meni kaupaksi erityisesti tupakka, tuolloinhan tupakkaa poltettiin paljon ja joka paikassa. Kämppien keittiöille meni ruokatarpeita ja muuta tarvittavaa välineistöä. Kauppatavarat kuljetti Tauno perille asiakkaille hevospelillä, talvisin reellä ja kesäisin rattailla”, jatkaa Osmo.

Alkuun kaupan varustelu oli alkeellista ja myyntivalikoima suppea. Osmo kertoo: ”kotitaloudet elivät suurelta osin omavaraisesti. Niiden päivittäistarpeet tulivat enimmäkseen omasta maasta ja karjan kasvatuksesta. Kaupoissa ei ollut esimerkiksi maitoa myynnissä. Kauppojen tavaravalikoima oli suppea, kenkiä,

vaatteita ja rukkasia. Työt olivat raskaita ja käsi-ineitä kuluttavia, joten rukkasia meni paljon. Elintarvikkeet, joiden valikoima oli vähäinen, myytiin kappaletavarana ja säilytettiin isommissa erissä tavarasta riippuen säkeissä tai erillisissä astioissa. Esimerkiksi kahvi tuli kaup-

kokoa, joille kullekin oli omat puiset säilytyslaatikot. Kun kylällä ei ollut vielä sähköjä, niin myös polttoöljyä ja Tilley-valaisimia ja sen osia tarvittiin ja myytiin”, kertoo Osmo. Sähkövalaistuksen puuttuessa Tilley-valaisin oli sen ajan teknologinen valaistusalan johtava

Ossin Puoti nimelläkin toiminut Vatasten kyläkauppa toimi Uskalin kylällä 50 vuotta vuodesta 1957 vuoteen 2007. Kuva Jukka Hirvonen

poihiin kokonaisina papuina, joiden jauhaminen keittämiseen sopivaksi jauheeksi oli Osmo-
mon tehtävä. Kahvi jauhettiin käsin väännettävällä myllyllä ja sitä oli kahta laatua: hienoa ja karkeaa.”

Kun elettiin maa- ja metsätaloudesta, niin tarpeet joihin kaupan tuli vastata olivat sen mukaiset. ” Hevos- ja muista tilojen tarvikkeistakin oli luonnollisesti kysyntää, joten ne kuuluivat kaupan myyntivalikoimaan. Hevosenkentä oli sekä talveksi että kesäksi erikseen eri

tuote, joka perustui höyrystyneen valopetroolin polttamiseen harsoputkilon, sukan, avulla. Osmo kertoo kylällä olleen pienen oman sähköyhtymän, joka rakensi **Veikko Vatasen** johdolla oman pienen voimalaitoksen. Siitä vedettiin johdoilla lähitaloihin valot. Osmo kertoo itsekin olleensa nuorena kesätöissä linjaa vetämässä. Veikko Vatanen oli paikallinen seppä, jolla oli oma paja.

Järsityt hevosten puomit

Kaupoissa käytiin 1950-luvulla etupäässä hevospeleillä. Kauppojen edessä olivat puiset hevospuomit. ”Kun meijeri ryhtyi maksamaan maitotilit paikallisen osuuskaupan kassaan, oli meidänkin kaupan hevospuomi täynnä hevosia. Hevoset kuitenkin järsivät hampaillaan puomit nopeasti lommoille ja koloille siinä määrin, että niiden uusimistiheys oli isän mielestä liian nopea. Hän hankki puomeiksi rautaputket kyllästyttyään puomien jatkuvaan vaihtoon”, muistelee Osmo.

Hevosten ohella polkupyörät olivat yleinen kulkuneuvo. Osmo muistelee, että: ” 1960-luvulla polkupyörät korvaantuivat mopoilla, jotka myös olivat kaupamme myyntivalikoimassa välitystavarana. Erityisen suosittu oli Mopylette-mopo, joka oli normaalia mopoa helppokäyttöisempi, sillä siinä oli kiilahihnajärjestelmä ja teho lisääntyi kaasutinkahvasta vääntämällä ilman vaihteita. Se oli varsinkin naisten keskuudessa erittäin suosittu ja helpotti päivittäisten asioiden toimittamista ja kyläilyäkin. Muistan kun erään kerran lauantai-iltana isä opetti eräälle kylämme naiselle Mopyletillä ajamista. Siinä se rouva pöristeli kylätiellä edestakaisin helmat hulmuten isän opastuksella”.

Polttomoottoriajoneuvojen lisääntymisen myötä myös bensa kysyntä kasvoi 1960-luvulla. ”Silloin bensa sekoittaminen sopivaksi tapahtui omalla bensapumpulla. Ensin mitattiin käsipumpun avulla riittävä määrä öljyä erilliseen pumpussa olevaan säiliöön, jos haluttiin 2-tahtibensaa. Sitten pumpattiin sopiva määrä bensaa tankkiin. Bensa annostelu kuului myös tehtäviini”, kertoo Osmo.

Osmo kertoo moottorisahojenkin yleistyneen 1960-luvulla, jolloin ne tulivat tarvikkeineen luontevasti kaupan valikoimaan mukaan.

Robin Hood-kauppias

Kun 1950-luvulla ei vielä ollut lankapuhelimia yleisesti, eikä muita nykyaikaisia viestintävälineitä, niin sosiaalinen elämä ja kanssakäymisen ihmisten kesken oli tärkeää. Jutut kulkivat mökistä mökkiin, myös juoruakoista puhuttiin. Osmo kertoo, että: ”sisarukset olivat paljon tekemisissä keskenään ja Vatasiahan oli Uskalin kylässä paljon. Sisarukset kokoontuivat jouluisin yhteen. Koneita maataloustöihin ei myös-

kään ollut vielä laajemmin ja talkoot korvasivat puuttuvat traktorit. Oli aivan yleistä, että toisia autettiin ja otettiin apua vastaan”.

”Myös kaupallamme oli merkittävä paikka kyläläisten kohtamisasemana. Kyläkaupat olivat eräänlaisia sosiaalisen elämän arkisia keskuksia. Siellä vaihdettiin kuulumiset ja sovittiin asiat.

Elämä oli sillä tavalla köyhääkin, että rahaa ei ollut paljon. Maitotili tuli ajallaan ja jätkät saivat palkkansa kerran, pari kuussa. Niinpä kauppa tehtiin vastakirjalle, velaksi. Isä oli sillä tavalla Robin Hood – kauppias, että hän ei pitänyt niin lukua vastakirjan kuittaamisella, jos rahat eivät riittäneet velkojen maksuun ajallaan. Minulla on tallessa muistona vieläkin kahden perheraamatun kokoiset vastakirjat, joissa on jo unohduksiin jääneitä saatavia”, kertoo Osmo selvästi kaihoisin mielin.

Suurten ikäluokkien kotoa lähteminen omille teilleen merkitsi kylän näivettymisen alkua 1960-luvulla. ”Monet pääsivät töihin omille kylille piioiksi tai reingeiksi, mutta monet myös lähtivät kauemmaksi töihin tai opiskelemaan ja

Kun 1950-luvulla ei vielä ollut lankapuhelimia yleisesti, eikä muita nykyaikaisia viestintävälineitä, niin sosiaalinen elämä ja kanssakäymisen ihmisten kesken oli tärkeää.

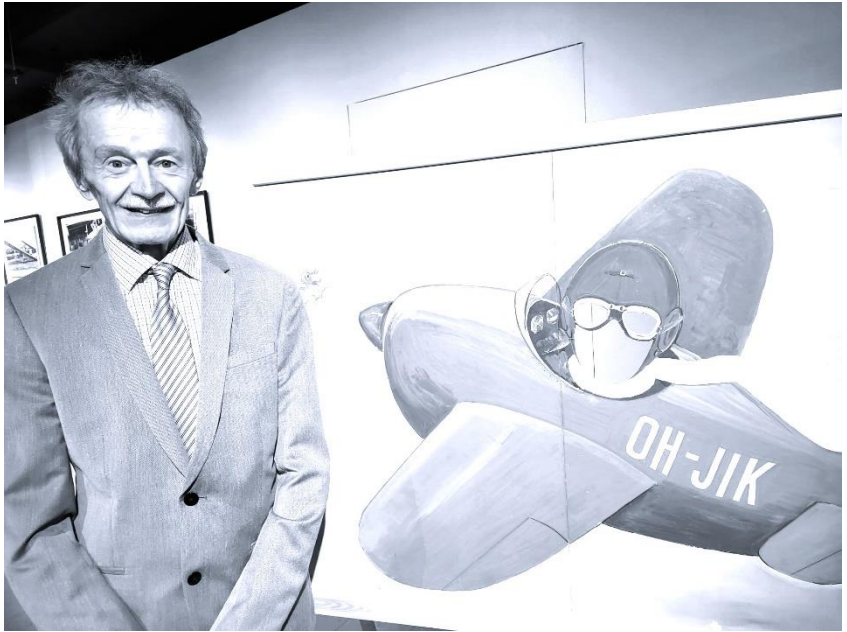
jäivät sille tielleen. Maa- ja metsätalous alkoi kuihtua tuolloin, teollisuus ja oppilaitokset vetivät väkeä muualle. Monet uskalilaiset ovatkin varsin korkeasti koulutettuja”, kertoo Osmo.

Kuitenkin kauppa kävi ja siinä auttoi teknologian kehittyminen ja leviäminen. Jääkaappien nopea yleistyminen 1960-luvulla laajensi kauppajen myyntivalikoimaa. ”Sitä ennen esimerkiksi myytävät lihatuotteet olivat etupäässä metallipurkkeihin säilöttyä lihaa. 1980-luvulla tulivat sitten pakastimet, jotka mahdollistavat jäätelöiden myymisen, kuten muidenkin pakastuselintarvikkeiden myynnin. Myös sähköliesien yleistyminen auttoi kotitalouksia ja vaikutti osaltaan tuotevalikoimaan laajenemiseen”, muistelee Osmo.

Myös autot yleistyivät ja ensimmäinen auto hankittiin kaupan tarpeisiin vuonna 1968. Osmo muistaa sen olleen Ford Taunuksen piilofarmarin. ”Auto helpotti tavaroiden kuljettamista sekä asiakkaille että niiden kuljettamisessa tukuista kauppaan. Kun isällä ei ollut ajokorttia, niin tavaroiden kuljettaminen siunaantui minun tehtäväksi”, kertoo Osmo.

Oma tie kauppiaksi

Osmolla on yksi veli ja hänelle valikoitui koulutuksen tie. ”Hän hakeutui merimiesammattikouluun ja koulutettiin merimieskapteeniksi ja jäi toispaikkakuntalaiseksi. Itse tulin jääneeksi lähes paikkakuntalaiseksi, vaikka avioiduttuani muutinkin perheineni Joensuuhun. Kävin kuitenkin Uskalissa pitämässä kauppa sen loppumiseen vuoteen 2007 saakka” kertoo Osmo.

Kaupassa koko sen toiminnan ajan mukana olleelle Osmo Vataselle on rakkaaksi harrastukseksi muodostunut lentäminen, jota hän on harrastanut lähes 40 vuotta. Osmon kuva on otettu Joensuun Ilmailukerhon 100-vuotisjuhlista vuonna 2023. Kuva Osmo Vatasen kotialbumi

”Opintielle minäkin lähdin vuonna 1968: ensin Niittylahden kansanopistoon Pyhäselkään ja sen jälkeen armeijan käytyäni kauppaopistoon Lieksaan. Työskentelin eri töissä Joensuussa muutaman vuoden 1970-luvun lopussa, mutta ”vakiinnuin” Uskalin kyläkauppiaksi 1980-luvun alussa. Isäni sairastui silloin ja kaupan hoitaminen tuli äidille ylivoimaiseksi”, kertoo Osmo urastaan.

Kylä tyhjentyi, kesä vilkastui

Kylät tyhjenivät rakennemuutoksen seurauksena 1960 – luvulta alkaen, mutta sukulaissiiteet kuitenkin säilyivät. Sukulaisten tapaamiset siirtyivät pääasiassa kesäaikaan, sillä ihmiset palasivat kotikonnuilleen silloin. Monet talot muuttuivat loma-asunnoiksi. ”Talvista tuli kaupan kannalta hiljaisempia, mutta kesien myynti vilkastui. Tulihan yritysmuotoistakin matkailutoimintaa ja vuokramökkejä. Jänisjoen vesivaellusreitinkin piristi kylää ja kauppa”, toteaa Osmo.

Eräs etelän matkanjärjestäjä otti tavakseen 1970-luvulla pysähtyä turistibussillaan tauolle

kaupalle. Se tiesi muutaman kymmenen asiakkaan pyräystä kauppaan. ”Isä oli silloin vielä voimissaan ja johdatti vieraat olohuoneeseen. Useamman kaljakorin kanssa. Kun tauko oli ohi, turistit maksoivat virvokkeensa ja jatkoivat tyytyväisinä matkaa”, muistelee Osmo.

”Ja tietysti vuoden 1969 alusta vapautunut keskioluen myynti oli merkittävä piristysruiske kaupalle. Mutta se aiheutti myös kauppiaille kiusallisia tilanteita, sillä naiset, vaimot ja emännät kimpaantuivat ja nousivat takajaloilleen kun isännille jäi tilanne päälle oluen vapauduttua. Se kuitenkin tasaantui aika nopeasti. Olihan sitä ennenkin alkoholia nautittu pitäjillä, oli kiljua ja pontikkaa. Muistan, että erityisesti naapurikylän porukoille myytiin hiivaa kilon erissä ja sokeria 10 kilon pakkauksissa. Itsellä on ollut sellainen käsitys, että jokainen päättää millaisen tien itselleen valitsee, joten en katsonut tarpeelliseksi asiaan puuttua. Ja kylä viranomaisetkin katsoivat usein asioita vähän sivusta”, kertoo Osmo.

”Niiralan raja-aseman avautuminen ja kauppatourismatkojen lisääntyminen Venäjälle näkyi 1990-luvulla bensan myynnin vähenemisenä. Ihmiset kävivät ostamassa bensansa Venäjän puolelta. Kävin minä itsekin siellä ostoksilla. Mutta vastaavasti se lisäsi satunnaisesti pysähtyviä asiakkaita kaupalla” kertoo Osmo. Niiralan raja-asema sijaitsee noin 30 kilometrin päässä Uskalista.

Kaupunkiympäristön muutos kyläkauppojen kohtalona

Osmo kertoo, että: ”asiakkaiden vaatimustaso nousi luonnollisesti vuosien saatossa, kuten myyntiartikkelien määräkin. Kauppojen aukioalojen laajentuminen myös asetti haasteita kyläkaupalle. Välityskauppaa lisättiin, kun tavaroita ei voinut pitää kaupan hyllyllä. Usein etsittiin asiakkaiden pyynnön mukaisia tarvikkeita muualta ja välitettiin niitä heille. Oman piristyksensä toivat myös vanhuksille toimitettavien ostosten kuljetustuki loppuvaiheessa. Ja kaupalla oli myös 1960-luvulta lähtien kunnassa toimivan apteekin sivupiste, josta myytiin käsikauppalääkkeitä. Hota-pulveri ja asperiinin kauppa kävivätkin kohtuullisesti ja apteekissa poiketessaan ihmiset ostivat usein muutakin”, kertoo Osmo

Kyliltä hävisivät ajan saatossa niin postit, pankit kuin koulutkin. Ihmiset liikkuivat yhä laajemmalla alueella. Kaikki nämä vaikuttivat yhdessä kaupunkiympäristön muutoksen kanssa kyläkauppojen loppumiseen. Kun kyläkauppoja oli vuonna 1980 vielä 3417, niin jäljellä oli viimeisen tilaston mukaan vuonna 2022 enää 177. Mukana lopettaneissa oli myös Ossin Puoti vuonna 2007.

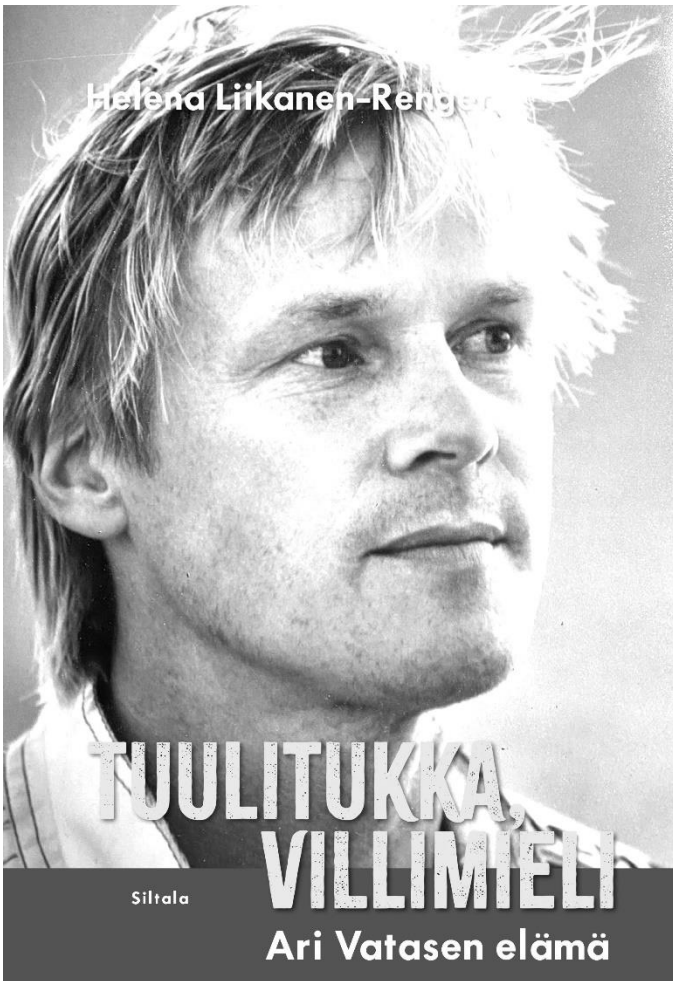
Teksti Esko Vatanen

Haluatko jakaa muistosi?

Jos haluat jakaa sukusi muistoja muille sukuseuralaisille, niin Vatas-Postissa se onnistuu helposti. Kirjoita muistosi tarinaksi ja liitä mukaan muutama aiheeseen liittyvä kuva sukualbumistasi. Teksti voi olla vapaamuotoinenkin, autamme sen viimeistelyssä.

Ole ennen tarinan lähettämistä yhteydessä Esko Vataseen, esko.vatanen@gmail.com , puhelin 040 531 2734, niin sovitaan asiasta.

Ari Vatasesta uusi kirja

Kuva: Siltala

Tuupovaarasta rallimaailman huipulle ja Euroopan politiikan salonkeihin tiensä raivanneesta **Ari Vatasesta** on julkaistu alkusyksystä uusi kirja. Kirjassa keskitytään Arin elämään ja uraan sekä rallin että politiikan maailmassa. Hän on Tuupovaaran Vatasia, ja on asunut monivaiheisen elämänsä aikana Suomen lisäksi sekä Ranskassa ja Englannissa.

Kirjan on kustantanut Siltala-kustantamo ja sen on kirjoittanut Etelä-Ranskassa asuva toimittaja **Helena Liikanen-Renger**. Kustantamon katalogin mukaan Ari Vatasen elämää on ohjannut tahto elää jokainen päivä täysillä, oman vakaumuksen mukaan, laskelmointi ei ole kuulunut hänen sanavarastoonsa. Hänen asenteensa katsotaan saattaneen kostautua sekä ralliteillä kuin politiikassakin. Siitä huolimatta hän on saavuttanut rallin maailmanmestaruuden ja ollut moninkertainen Paris-Dakar rallin, nykyisin Dakar-ralli, voittaja. Poliitikassa hän on edustanut sekä Suomea että Ranskaa Euroopan parlamentissa.

Kirja sopii hyvin rallista ja politiikasta kiinnostuneille sukuharrastajille.

Ville Vatanen kaksinkertaiseksi Suomen mestariksi

Rallin nuori kuljettajalupaus **Ville Vatanen** on voittanut Suomen mestaruuden sekä Nuorten luokassa että SM4-luokassa. Kisat ajettiin kesäkuussa Seinäjoella. Samalla Villestä tuli maamme ensimmäinen Nuorten luokan tuplamestari, sillä hänellä on mestaruus aiemmin vuodelta 2022.

Uskalin raketiksi nimetty tulevaisuuden lupaus oli voitoistaan hienoissa fiiliksissä ja lupasi, että ensi vuonna on tarkoitus taas edetä eteenpäin. Samalla hän kiitti ”koko konkkaronkkaa”, joka on mahdollistanut rallin täysipainoisen harrastamisen.

Kuva Vatanen Racing

Ukonhattu

Tämä kirjoitus liittyy Vatasiin sikäli, että sukukirjamme viimeisessä sisäkannessa on Tohmajärven kohdalla kartassa lyijykynällä piirrettyjä ympyröitä. Ne on raapustanut karttaani Joensuun apteekkari **Veijo Mannelin** 65 vuotta sitten osoittamaan ukonhattulehtoja.

Kiteen ja Tohmajärven lehtojen lehtoukonhattu on komea kasvi. Kukkavanat ulottuvat parin-kolmen metrin korkeuteen ja leveät lehdet peittävät maanpinnan. Sinisissä kukissa mesi on niin syvällä, että kukilla on aivan oma pölyttäjänsä. Niitä ei tavata muualla kuin siellä, missä ukonhattuja kasvaa. Ukonhattukimalaisen parin sentin pituinen kieli ulottuu kukan pohjaan siinä, missä muut mesipistiäiset imevät metensä millin-parin syvyisistä kukista. Lehdoissa on myös perhosten keräilijöiden himoitsemaa harvinaisuutta: Karjalan purohopeatäplää, jota sitäkään ei tavata maassamme muualla. Joensuun apteekkari oli huolestunut perhosharrastajien aiheuttamasta tuhosta lehdoissa ja niinpä lehtojen tarkka sijainti pyrittiin salaamaan.

Kuva Tohmajärven Taideyhdistys/Kari Sarkkinen

Tästä on poikkeus: Kuutostietä pohjoiseen ajettaessa on neljä kilometriä ennen Puhosta ”Papinnien” tienviitta oikealle. Tie johtaa ukonhattulehtoon, jota kannattaa käydä katsomassa. Tämäkin lehto oli aikoinaan täynnä leveitä polkuja. Ukonhattu kasvaa emäksisellä kalliopohjalla. Tällaista on Kiteen ja Tohmajärven lisäksi esimerkiksi Ruotsissa Jämtlannissa. Sielläkin on lehdoissa kimalaisia ja perhosia. Kivissä on litiumia. Se taas kiinnostaa akkuteollisuutta ja Kiteelle ja Tohmajärvelle on tehty valtauksia kaivoksia varten. Saa nähdä, miten ukonhattujen käy.

Joensuun apteekkarin kerrotaan olleen mukana hankkeessa, joka painatti pontikkapullon etikettejä: ”Juurikan tähkä/Juurikkas ax. Kiteen alkohooliliike, perustettu 1647”. Kun nyt horjahdettiin pohjoiskarjalaiseen kotiteollisuuteen, niin kerrotaanpa vanha vitsi. Antti oli matkalla ja huomasi New Yorkissa baarin ikkunassa tekstin: ”meillä on kaikkia maailman viinoja”. Antti tiedusteli suomalaista pontikkaa – eihän niillä sellaista voi olla. Baarimikko tähän: ”Saako olla Kiteen kirkasta vai Tohmajärven tummaa.”

A photograph of a crescent moon in a dark, cloudy night sky. The moon is positioned in the upper left quadrant, partially obscured by soft, grey clouds. The sky is a deep, dark blue-black, with some lighter, wispy clouds scattered throughout. The overall mood is serene and atmospheric.

*Syksyisen kuun myötä
Vatas-Posti toivottaa
jäsenilleen hyvää syksyä
ja onnellista tulevaisuutta!*